



INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 5, ISSUE 11, P. 454 – 465.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 5,
SAYI 11, S. 454 – 465.

Muhakemetü'l-Lugateyn'de Hayvan Adları¹

Ayşe Sema UYANIK²

Özet

Bugünkü Kuzey-Doğu Türkçesinin ikinci dönemi için kullanılan Çağatay Türkçesi 15.yüzyıldan başlayarak 20.yüzyıl başlarına kadar olan dönemi kapsar. Ali Şir Nevayi, Çağatay Türkçesinin en önemli isimlerinden biri olup bu döneme gerek eserleri gerekse yetiştirdiği şairler ile büyük katkıda bulunmuştur. Nevayi, hayatı boyunca yaşadığı tüm zorluklara rağmen Türk dilinin büyüklüğünü ve zenginliğini savunmuş bir Türk dili milliyetçisidir. Bunu yansıtan en önemli yapıtı ise Muhakemetü'l-Lugateyn'dir. Bu eserde Türkçe ile Farsçanın mukayesesini yaparak Türkçenin anlam zenginliği ile imla ve gramer kuralları bakımından Farsçadan üstün bir dil olduğunun savunmasını yapmıştır. Muhakemetü'l-Lugateyn, hayatın farklı yönlerine uzanan bir söz varlığına sahiptir. Akralalık adları, dağlık ve düzlük yer adları, giysiler, yemek ve hayvan adları gibi geniş bir alanı içine alır. Hayvan adlarından yola çıkılarak Nevâî'nin yaşadığı coğrafyadaki ve dönemindeki hayvan isimlerini ihtiva eden söz varlığı üzerine bilgi sahibi olmak mümkündür. Bu çalışmada Muhakemetü'l-Lugateyn'de geçen hayvan adları tespit edilmiş ve türlerine göre sınıflandırılmıştır. Yapılacak olan bu çalışma ile eserde geçen hayvan adları kavram alanına göre belirlenecek, belirlenen hayvan adlarından Türkiye Türkçesinde kullanılmaya devam edilenlere de dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çağatay Türkçesi, Ali Şir Nevayi, Muhakemetü'l-Lugateyn, Hayvan Adları.

Animal Names in Muhakemetü'l-Lugateyn

Abstract

The Chagatai Turkish language covers, used for the second period of today's North-East Turkish language, the period began from 15th century and lasted till the first days of the 20th century. Ali Şir Nevayi, one of the most famous names of the Chagatai Turkish language, contributed to this period not only with his works but with the poets who he raised as well. Though the difficulties he had in his all life, Nevayi, is a Turkish language nationalistic who defended its greatness. Muhakemetü'l-Lugateyn is his most important opus that reflects this. In this work, by making the comparison of them from the point of Turkish languages richness with its grammatic and dictation rules, he made the claim of Turkish language being superior than the persian language. Muhakemetül lügateyn has a existence of words extending to different sides of life. It includes a widespread area such as the names of mountain and plain places names, foods, clothes, animals and the families. It is possible to have the knowlwdge about the names of that period by beginning with the work from that point. In this work the animal names used in Muhakemetü'l-Lugateyn have been determined and classified according to types of species. With this work of us, animal used in the opus will be specified according to conceptval are, and from the determined animal names which are still in use of contemporary Turkish language will be paid attention.

Key Words: Chagatai Turkish language, Ali Şir Nevayi, Muhakemetü'l-Lugateyn, Animal names.

Giriş

Bugünkü Kuzey-Doğu Türkçesinin ikinci dönemi için kullanılan Çağatay Türkçesi, 15. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyıl başlarına kadar olan dönemde Osmanlı devleti dışında kalan Asya'daki Doğu Türklüğünün konuşma ve yazı dilidir (Argunşah 2018, 15).

¹ Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi II. Dil ve Kültür Çalışmaları Öğrenci Sempozyumu'nda sunulmuş bildiridir.

² Erciyes Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Lisans Öğrencisi, E-posta: ayse sema9712@gmail.com.

Fuad Köprülü, Çağatay Türkçesi terimini kelimenin en geniş anlamı ile şu şekilde açıklamıştır:

Moğol istilasından sonra Cengiz çocukları tarafından kurulan Çağatay, İlhanlı ve Altın Ordu devletlerinin medeni merkezlerinde 14. asırda inkişaf eden ve Timurlular devrinde, bilhassa 15. asırda klasik bir mahiyet alarak zengin bir edebiyat yaratan edebî Orta Asya lehçesidir.³

Bu dönemde kullanılan dili ifade etmek için “Çağatay tili, Çağatay Türkisi” gibi terimler kullanılır (Argunşah 2018, 17). Nevayi kullandığı dile genel olarak Türkçe, Türkî, Türk tili diyor; “edebi dil” anlamında ise Çağatay lafzı tabirini kullanıyor (Ercilasun 2018, 404). Çağatay Türkçesinin dönemleri ile ilgili olarak birkaç farklı sınıflandırma yapılmıştır. Çağatay edebiyatını en genel tanımı ile klasik öncesi dönem, klasik dönem ve klasik sonrası dönem olarak ele alınabilir. Klasik dönemin en önemli ismi olan ve bu coğrafyada klasik bir edebiyat geliştiren Ali Şir Nevayi yaptığı çalışmalar ile Türk dili ve kültürüne büyük katkıda bulunmuştur. Nevayi, Türk dili ve kültürüne verdiği değer ile sadece Çağatay edebiyatında değil bütün Türk Dünyasında anılan önemli bir şahsiyettir.

Nevayi'nin Türk diline verdiği önemi gösteren en önemli yapıtlarından biri de *Muhakemetü'l-Lugateyn'dir* (ML)⁴. Nevayi eserini ölümünden bir yıl kadar önce 1499 yılında tamamlamıştır. Bu eserde Farsça ile Türkçenin karşılaştırmasını yaparak Türkçenin anlam zenginliği ve ses ve fonetik bakımından Farsçadan üstün bir dil olduğunu savunmuştur. Eserde dillerin karşılaştırması yapılırken bunun yanında akrabalık adları, hayvan adları, yiyecekler gibi konulara da yer vererek Türk kültürünün sosyal yapısı ve zenginliği belirtilmiştir.

Hayvanlar, tarihin her döneminde insan hayatında önemli bir yere sahip olmuş varlıklardır. Hayvan adları söz varlığına ait olduğu dönemin coğrafyası, kültürü, yaşam biçimi, gelenek ve görenekleri hakkında bilgi verici niteliktedir. Bu konuda Abik,

Sözvarlığının değişik kesitleri, kültürün değişik yönlerini tanıtıcı niteliktedir. Sözvarlığındaki kimi kelimeler, incelenen dilin, söz konusu döneminin coğrafyasını da tanıtacak nitelikte olabilir. Örneğin bitki ve hayvan adlarından yola çıkılarak bitki varlığı ve hayvan varlığı üzerine bilgi edinmek mümkündür. Bu türden adlar, eserlerin yazıldığı tarihte yaşanan coğrafyanın izlerini taşıdığı gibi daha önceki dönemlerdeki coğrafyaların izlerini de taşıyabilir. Aynı bilgiler yaşam biçimleri bakımından da bilgi verici olabilir (Abik, 2009, 2), der.

Bu bağlamda bu çalışmada ML'de geçen hayvan adları kavram alanına göre belirlenecek, belirlenen bu hayvan adlarının Türkiye Türkçesinde kullanılıp kullanılmadığı da değerlendirilecektir.

2. Kuş Adları

Kuş adı genel bir adlandırmadır. Kuş türleri arasında yaşadıkları yere, rengine, cinsine vb. özelliklerine göre çeşitli ayrımlar olmuştur. ML'de geçen kuş adları Ördek Adları ve Ova Kuşları Adları olarak ikiye ayrılarak incelenmiştir.

2.1. Ördek Adları

³ Köprülü, F. “Çağatay Edebiyatı Maddesi” İslam Ansiklopedisi III, s.270

⁴ Bundan sonra bu eser ML şeklinde kısaltılacaktır.

Ala luga < bir ördek türü.

Bk. Çağ.: Abuş. “murgâbînin bir nev’i” (ML, 62)

Ala pöke < bir ördek türü.

Bk. Çağ.: Seng. ala böke “nev’i urdek’”

Bk. Abuş. “murgâbînin bir nev’i” (ML, 62)

Alma baş < bir ördek türü.

Bk. Çağ.: Seng. “yek-nev’i murgabist ez cins-i urdek ki ser u gerden an sandalî mâylil bezerdî bâşed”

Bk. Abuş. “murgâbînin bir nev’i” (ML, 62)

Bagçal < bir ördek türü (ML, 62)

Borçın < Mo. bir ördek türü.

Bk. Çağ. : Seng. borcın “âhû-yı mâde râ guyend ve cîm ‘acemî urdek-i mâde râ nâmend”

Bk. Abuş. borçın “ördekin dişisine derler ki” (ML, 61)

Çakır kanat < bir ördek türü.

Bk. Çağ.: Seng. “nâm-ı yek-nev’i murgâbî”

Bk. Abuş. “bir nev’ ördek” (ML, 62)

Çörke < bir ördek türü.

Bk. Çağ.: Abuş. “bir nev’ ördeke dirler” (ML, 63)

İlbesün < Mo. bir ördek türü.

Bk. Çağ.: Seng. “nâm-ı nev’î ez ördek” (ML, 61)

İrke < bir ördek türü.

Bk. Çağ.: Seng. “(1) urdek bâşed ki an-râ be ‘Arabî bat gûyend”

Bk. Abuş. “ördek” (ML, 63)

Soksür < Mo. bir ördek türü.

Bk. Çağ.: Seng. “urdek-i ner bâşed ve an-râ suna hem h’ânend”

Bk. Abuş. “bir nev’ ördek” (ML, 63)

Sona < Mo. bir ördek türü.

Bk. Çağ.: Seng. “urdek-i ner”

Bk. Abuş. “ördegin erkeği” (ML, 61)

Timür kanat < bir ördek türü.

Bk. Çağ.: Seng. “murgî-ra nâmend ki taze per u pâl be râ verze bâşed ve anrâ be fârsî mîh-i per gûyend”

Bk. Abuş. “bir nev’ ördek” (ML,64)

2.2. Ova Kuşları Adları

Çagruk: bir kuş adı (ML, 64)

Çaylak: çaylak kuşu.

Bk. Çağ.: Seng. “be-Türkî-yi Rûmî zegen bâşed ki an-râ be Fârsî gallivâc gûyend” (ML, 64)

Çıgıç: bir kuş adı (ML, 64)

Kara kuş: kartal.

Bk. Çağ.: Seng. kara-kara kuş “ukâb” (ML, 65)

Kıl kuyruk: kıl kuyruk (kuşu).

Bk. Çağ.: Seng.“nâm-ı perende est şibih ba-bağrı kara ki fevc fevc per ve anrâ be-Fârsî harbata” (ML, 65)

Kuladu: bir kuş türü.

“Bu kuş adı Çağatay sahası sözlüklerinde kaydedilmemiştir. Kelimeye çeşitli Çağdaş Türk şivelerinde rastlanmaktadır.” (ML, 66)

Kula purga: bir kuş adı.

“Bu kuş adı hem Mo. hem de Tü. şivelerinde renk adlarıyla nitelendirilmiştir.” (ML, 66)

Leglek: leylek (ML, 67)⁵

Tilbe kuş: bir kuş adı

“Tilbe kuş şeklinde bir kuş adına tarihi ve çağdaş Türk şivelerinde rastlanmamıştır.” (ML, 67)

Togdak: toy kuşu.

Bk. Çağ.: Seng.“murgîb-est âbî ve kebûûd reng şibih bahrçal” (ML, 67)

Togdari: çerz’den biraz büyük ve ona benzer bir kuş.

Bk. Çağ.: Seng. Togdari“murgîbest şibih be çerz ez-cins hûbreh ki an-râ bâ-bâz u şâhîn-i şikâr” (ML, 68)

⁵ Güncel Türkçe Sözlükten edinilen bilgiye göre bu kelime Farsça kökenli olup “legleg” şeklindedir.

Yapalag: bir kuş türü.

Bk. Çağ.: Seng. yapalak “perende est zerd-reng firâh-çeşm ve müellif-i bürhân-kâtî’ nüveşte ki anrâ be –Fârsî cagna gûyend ve be-‘Arabî cagnak’’ (ML, 68)

3. At Adları

Atlar binek ve yük hayvanlarıdır.

3.1. Türlerine Göre At Adları

Bu grupta yer alan at adları fiziksel özelliklerine (küçük at, şişman at, uzun bacaklı, uzun boyunlu, alaca at) ve kullanım alanlarına göre (koşu atı, koşum atı, beygir atı) sınıflandırılmıştır.

Argumak: at türü; Türkmen cinsi saf kan Arap atı; kuvvetli cins koşu atı.

Bk. Çağ.: Seng. Argımak “esb-i dûnde-i pür-zûr” (ML, 76)

Tatu < Urdu. at türü; koşum atı; midilli, küçük at.

Bk. Çağ.: ŞS 98 “midilli ve sagîr at, tay, tatı” (ML, 77)

Tobuçak: at türü; Ön Asya atı; uzun bacaklı ve uzun boyunlu Batı atı.

Bk. Çağ.: Seng. Topçak “esbî râ gûyend ki endâmân cem’ ve gerd ve farbe bûşed”

Bk. Abuş. topçak “alaca ata dirler” (ML, 77)

Yabu: at türü; beygir, yük atı.

Bk. Çağ.: ŞS 289 “beygir, yük atı” (ML, 78)

Yeke < Mo. (lit.) büyük; (ML) at türü; iri, şişman at (ML, 78)

3.2. Yaşlarına Göre At Adları

Bu grupta yer alan at adları doğumdan başlayarak altı ve altı yaşın üzerinde olan atlar olarak sınıflandırılmıştır.

çirgavlanga: altı ve altı yaşın üzerindeki at (ML, 80)

Dönen < Mo. dört yaşında olan erkek at.

Bk. Çağ.: Seng. “kürre, esb-i çehâr-sâle” (ML, 80)

Gunan < Mo. üç yaşına basmış tay.

Bk. Çağ.: Seng. Kunan “şâbî esb se sâle” (ML, 79)

Kulun: doğumdan bir yaşa kadar olan tay.

Çağ.: “kulun/kulum” (ML, 78)

Tay: kulun’dan daha büyük, bir veya iki yaşında tay.

Bk. Çağ.: Seng. “kürre-i esb (bir veya iki yaşında)” (ML, 79)

Tulan < Mo. beş yaşında at (ML, 80)

4. Av Hayvanları Adları

Av hayvanları Geyik Adları ve Domuz Adları olarak iki grupta incelenmiştir.

4.1. Geyik Adları

Bu grupta yer alan hayvanlar cinsiyetlerine göre (erkek-dişi) sınıflandırılmıştır.

Bugu: erkek geyik, kızıl geyik.

Bk. Çağ.: Seng. “âhû-yı ner”

Bk. Abuş. “ahunun erkeğine dirler” (ML, 83)

Hona < Mo. erkek geyik.

Bk. Çağ.: Seng. “âhû- yı ner” (ML, 81)

Kiyik: yabani av hayvanı; geyik.

Bk. Çağ.: Seng. “âhû”

Bk. Abuş. “âhû” (ML, 81)

Kulcakçı: dişi geyik.

ML’in T ve P nüshalarında bulunan kulcakçı yerine F ve B nüshalarında geyiğin dişisi için “borçın” kelimesi verilmiştir. Çağatay sahası sözlüklerinde borçın kelimesi hem geyik hem de ördeğin dişisi olarak tanımlanmıştır.

Bk. Çağ.: Seng. borcın “âhû-yı mâde râ gûyend ve cîm ‘acemî urdek-i mâde râ nâmend”

Bk. Abuş. borcın “karaca ahunun dişisine derler ki” (ML, 82)

Maral < Mo. dişi geyik, maral.

Bk. Çağ.: Seng. “âhû -yı mâde, be-‘Arabî âsen mânend”

Bk. Abuş. “âhûnun dişisi” (ML, 83)

Soykun: erkek ve dişi geyik için genel ad.

Bk. Çağ.: Seng. soygun “gevezn” (ML, 83)

4.2. Domuz Adları

Bu grupta yer alan hayvan adları cinsiyetlerine göre (erkek-dişi) olarak sınıflandırılmıştır.

Çurpa < Mo. yaban domuzu yavrusu.

Bk. Çağ.: Seng. “beççe-i hınzır”

Bk. Abuş. “Hınzîrun yavrusına dirler ki” (ML, 85)

Kaban < Mo. erkek yaban domuzu.

Bk. Çağ.: Seng. “hûk-1 ner”

Bk. Abuş. “hinzîrun erkeği” (ML, 84)

Megiçin < Mo. dişi yaban domuzu.

Bk. Çağ.: Seng. megicin “hûk-1 mâde”

Bk. Abuş. megicin “hinzîrun dişisi” (ML, 84)

Tonguz: domuz (ML, 84)

5. Sonuç ve Değerlendirmeler

Muhakemetü'l-Lugateyn'de toplam 45 hayvan adı tespit edilmiştir. Bu hayvanları kendi içinde sınıflandırıldığında 24 kuş adı, 11 at adı, 10 da av hayvanı adı tespit edilmiştir.

Bu hayvanlar arasında Türkiye Türkçesinde ortak olanlar şunlardır:

- **Çaylak:** 1. Hayvan adı. 2. Yırtıcılardan, uzun kanatlı, çengel gagalı, küçük kuşları ve fare gibi zararlı hayvanları avlayan, tavuk büyüklüğünde bir kuş (GTS). Bk. TTAS.: 1. Boynuzlarının arası çok açık olan hayvan, 2. Bacaklarının arası açık olan hayvan, 3. Çağlayan, 4. Bebek, çocuk, 5. Çağıldak, Irmağın geniş yeri, 6. Sözünde durmayan (kimse), 7. Devletçe verilen aşama, nişan ya da göreve atanma muştusunu atanana ivedilikle ulaştıran görevli (TTS). Bk. KAS.: Yırtıcılardan, uzun kanatlı, çengel gagalı, küçük kuşları avlayan bir kuş.
- **Domuz:** Çift parmaklılardan, eti, yağı, derisi veya kılı için beslenen, evcil hayvan (GTS). Bk. TTAS.: Çocukların oynadığı bir oyundur. Kazılan çukur üzerine çubuklar dizilir Bu çubukların üstünde gezerken kim çukura düşerse o domuzcuk olur. Hep birden domuzcuk diye bağırılır.
- **Dönen:** Üç yaşını bitirip dört yaşına basan tay, sığır. Bk. ZTS.: Evin banyo bölümü.
- **Geyik:** a. hay. b. Geyikgillerden, erkeklerinin başında uzun ve çatalı boynuzları olan memeli hayvan (GTS). Bk. (TTAS):. 1. Mavi çiçekli bir çeşit çiğdem. 2. Memeli yabani hayvan 3. Hayvanların aşık kemiği. 4. Yabanıl. Bk. TS.: Yırtıcı olmayan dört ayaklı hayvan.
- **Hona:** Erkek sığır (GTS).
- **Kaban:** a. hlk. 1. Dik yokuş. 2. tepe 3. Çeşitli kumaşlardan yapılmış, kalçaya kadar inen ve paltoya benzeyen üst giyişi (GTS). Bk. TTAS.: 1. Azılı erkek domuz 2. Derenin iki tarafındaki orman 3. Palamut ağacının ya da karaçalının yemişi.

- **Kulun:** a. hay b. altı aylığa kadar olan at veya eşek yavrusu (GTS). Bk. TTAS. : 1. at veya eşek yavrusu. 2. 2-3 yaşında kısırak. 3. Kurt ya da köpek yavrusu. 4. Yeni doğmuş at yavrusu. Bk. TS.: Tay.
- **Legleg > leylek:** Leyleksilerden, kışın tropikal Afrika'da yaşayan, siyah telekli, uzun gagalı, uzun bacaklı, büyük, beyaz, göçmen kuş (GTS).
- **Maral:** Dişi geyik (GTS). Bk. TTAS.: 1. Ceylan. 2. Güzel.
- **Sona > suna:** 1. Bir cins dişi ördek. 2. Bir cins su kuşu. 3. Sonra (TTAS).
- **Tatu:** Pas. (TTAS). Bk. GSTS. : (Argo) Gölge oyununun oynatıldığı kahvelere verilen ad. Bk. TS. : Dadı
- **Tay:** a. hay b. üç yaşına kadar olan at yavrusu (GTS). Bk. TTAS. : 1. Eşit, denk, yaşıt. 2. Hayvanın bir yanındaki yük. 3. Tütün dengi. 4. Denk, çuval. 5. Çift olan şeyin teki. 6. Kesilmiş tahtalık ağaç. 7. Babasız çocuk, üvey çocuk. 8. Yan, taraf.
- **Yabu:** 1.Boynuzu geriye doğru düz olan hayvan 2. Düşük ve uzun kulaklı hayvan 3. yabık 4. yabrı (TTAS).
- **Yapalag > yapalak:** İri bir tür baykuş (GTS). Bk. KAS.: 1. Gürbüz, güçlü. 2. Sevimli, şirin. Baykuş, puhu kuşu. Bk. TTAS. : Kısa boy.
- **Yeke:** Büyük, iri, tek⁶ (TTAS). Bkz. GTS.: a. Rum.'den. 1. Kayıkta dümeni kullanmak için dümenin baş tarafına takılan kol. 2. hlk. İri, kocaman.

Bu açıklamanın yanı sıra *Muhakemetü'l-Lugateyn* ve Türkiye Türkçesinde ortak olduğu tespit edilen 15 hayvan adından bazılarının anlamı aynı kalmış, bazılarının anlamı değişmiş, bazılarının anlamı ise TT'de değişikliğe uğrayarak yeni anlamlar kazanmıştır. Bunlar;

- **Anlamını koruyan hayvan adları:** Leylek
- **Anlamını koruyan ve Türkiye Türkçesinde yeni anlam kazananlar:** Çaylak, domuz, dönen, geyik, kaban, kulun, maral, sona, tay, yabu.
- **Anlamı değişen hayvan adları:** Hona, tatu, yeke.

Yapılan inceleme sonucunda 1 hayvan adının anlamını koruduğu, 3 hayvan adının anlamının değiştiği, 11 hayvan adının ise anlamını koruyarak yeni anlamlar kazandığı tespit edilmiştir.

Hayvan Adları	Sayısal Değerler
Ördek ve Türleri	1
Ova Kuşları	3
Türlerine Göre Atlar	3
Yaşlarına Göre Atlar	3

⁶ Yeke kelimesinin "Tek" anlamı Farsça "yek" (bir, tek) kelimesi ile ilgili olabilir.

Av Hayvanları	5
---------------	---

Tablo: Muhakemetü'l-Lugateyn ve Türkiye Türkçesinde ortak olarak kullanılan hayvan adları

Bu çalışmada *Muhakemetü'l Lugateyn* adlı eserde geçen hayvan adları tespit edilmiş ve bu hayvan adları Türkiye Türkçesi Güncel Sözlüğü ile derleme sözlüğünden faydalanılarak günümüzdeki anlamları üzerinde de durulmuştur. İnceleme sonucunda anlamı değişen 3 hayvan adından ikisinin (yeke - tatu) anlamı Türkiye Türkçesinde tamamen değişerek hayvan adı dışında yeni anlamlar kazanmıştır. Anlamı değişen diğer hayvan adı (hona) ise farklı bir hayvan adına dönüşmüştür.

Kısaltmalar

Abuş.: Abuşka Sözlüğü

Bk.: Bakınız

Çağ.: Çağatay Türkçesi

GSTS: Gösteri Sanatları Terimleri Sözlüğü

GTS: Güncel Türkçe Sözlük

KAS: Kişi Adları Sözlüğü

ML: Muhakemetü'l Lugateyn

Mo: Moğolca

Seng.: Senglâh

TS: Tarama Sözlüğü

TTAS: Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü

TTS: Tarih Terimleri Sözlüğü

ZTS: Zanaat Terimleri Sözlüğü

Kaynakça

Abik, A. Deniz (2009). "Kutadgu Bilig'de Hayvan Adları", *Journal of Turkish Studies Festschrift in Honor of Cem Dilçin I*, Harvard, Volume 33/1, 1-32.

Argunşah, M. (2018). *Çağatay Türkçesi*, İstanbul: Kesit yayınları.

Bulut, Serdar. (2017). "Asya Coğrafyası'nın Büyük Edibi Ali Şir Nevayi'nin Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Türk Diline Katkıları", *Asya'dan Avrupa'ya Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı 1. (Sonbahar 2017).

Ercilasun, A. B. (2018). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ yayınları.

Özönder, F. Sema Barutçu (1996). *Ali Şir Nevayi, Muhakemetü'l-Lugateyn (İki Dilin Muhakemesi)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Güncel Türkçe Sözlük : <http://sozluk.gov.tr/>

Gösteri Sanatları Terimleri Sözlüğü : <http://sozluk.gov.tr/>

Kişi Adları Sözlüğü : <http://sozluk.gov.tr/>

Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü : <http://sozluk.gov.tr/>

Tarih Terimleri Sözlüğü : <http://sozluk.gov.tr/>

Tarama Sözlüğü : <http://sozluk.gov.tr/>

Zanaat Terimleri Sözlüğü : <http://sozluk.gov.tr/>

Extended Abstract

Chagatai Turkish language term, which is used for the second period of today's North-East Turkish language, is the spoken and written language of the Eastern Turquise in the Asia that is out of the Ottoman Empire borders, beginning from the 15th century and lasting till the first days of 20th century.

Karahan Turkish language, occured after the ancient Turkish langauge, was the common written language of all Turks. After the fall of Karahan state, Khorezmian and Kypchak Turkish langauges appeared, these were transition period languages. This languages left their places to common language that is Chagatai Turkish language with Timur's ensuring the Turkish unity at the end of the 14th century Chagatai Turkish language had reunited the disintegrated Turkish dialects and lasted till the occurance of the modern written languages in the beginning of the 20th century. Chagatai Turkish language had been used as an official language by the Timurids, Shaybanids, Mughals, Khanete of Khiva and Kokand from the 15th century on.

Even though it is said that the name of "Chagatai " is referring to Cenghis Khan's second son Chagatai that name has no relation with his son.

In order to express the langauge, used in that period, "Chagatai Turkic or Chagatai ", terms are preferred. There had been made several classifications abouts the periods of Chagatai Turkish langauge. With its extended description, we can consider Chagatai Turkish langauge literature periods as pre-classical, classical and post classsical periods. Ali Şir Nava'i, the most important name of the classical period and the once developed a classical literature in this geography, with his works, contributed to Turkish culture and language enormously. Nava'i, with the care that he gave to Turkish culture and langauge, is an important character not only in the whole Turkish World but also in Chagatai literature. He is a Turkish langauge nationalistic defended the greatness and richness of it in his all life. It is possible to recognise Nava'i's acquisition of love to Turkish langauge and the nationalistic awareness. *Muhakemetü'l Lugateyn* is the most important opus that reflects it.

He completed his work before one year ago of his death in 1499. In this work, he defended Turkish language's superiority to Persian langauge from the aspect of dictation and sound by making comparision of them. Even though small in volume, from the meaning side that it has; This work has got a great importance. With his work he had tried to prove his equals that Turkish language is a more literary language and aimed to be more popular than persian writings. Nava'i claims that since Turkish youth don't know their language's glossary richness and elasticity of the grammar in shapes; They directed to tell persian poems who were in the thought of that persian language was more beautiful.

In Muhakemetü'l Lugateyn, while languages had been compared, aside this by including subjects-names of animals, the food, kins- it had been clarified of Turkish culture's social structure and richness, as it would be understood from this, Muhakemetü'l Lugateyn has got the glossary covering the different sides of the life.

Muhakemetü'l Lugateyn, had been written in herat in 1499. The opus first had been published by İshak Refet İştman then by Sema Barutçu Özönder.

Animals are having important places in all societies. In our study, the names passed in Muhakemetü'l Lugateyn had been identified according to their conceptual area; among them which are still in use of modern Turkish language had been paid attention.

45 animal names had been determined in Muhakemetü'l Lugateyn at the of the examination in it. When we evaluate these names under the general headings; duck and bird names are the most found. After these (duck and bird names) , according to types of the animals, the game animals and horses names come.

It had been determined that among all the 45 names used in Muhakemetü'l Lugateyn, 15 of them are common with the modern Turkish language. This participation is both in naming and conceptualizing sense.

The numerical values of animals used in the opus are like that according to their types: Duck and types 1, Plain birds 3, Types of horses 3, According to horses ages 3, Game animals 5. According to these values , the most similar names are game animals.

Among the 15 common animal names, that one of them is keeping its meaning, three of them's meaning had changed, but 11 of them - while keeping their original meaning- had gained new meanings had been determined,

Making of these comparison holds the importance from the aspect of examining Word existence of the Turkey's Turkish language and Chagatai Turkish language show similar properties as it would be understood from the Nava'i's calling the language that he use as Turkish, Turki, or Turkic language.

The similarity and the interactive relation between two languages had been put on the ground by the help of our comparison. This interactive relation and similarity had been compared over the animal names and had been determined common points.